

Bacsinszky András hajdúdorogi évei

JANKA GYÖRGY

Bacsinszky András nagyszombati tanulmányi évei után Hajdúdorogra nyert kápláni kinevezést 1758-ban, és október második felében foglalta el állomáshelyét.¹ Ebből az időből egy reverzalist őrzött meg a Hajdúdorogi Főesperesség Levéltára, melyet Czifra András tett a káplán előtt.² Ránk maradt viszont egy nagyon érdekes dokumentum, melyet Olsavszky Emánuel munkácsi püspök írt Barkóczy Ferencnek, aki tizenhét év egri püspökség után 1761. május 13-án az esztergomi érseki székbe kapott kinevezést, melybe szeptemberben nyert beiktatást. Olsavszky még júliusban írt gratuláló levelet Pócsról volt ordináriusának, melyhez mellékelte Bacsinszky András hajdúdorogi káplán tanúvallomását egy nyírbátori adománygyűjtő minorita szerzetes dorogi viselkedésével kapcsolatban. A tanúvallomásból két mozzanat érdemel említést. Az egyik, hogy a minorita barát, aki éppen 1760. november 21-én, a dorogi templom búcsúján fordult meg a templomban, megrökönyödve látta, hogy a liturgiában kovászos kenyeret használnak. Bacsinszky, látva a szerzetes tudatlanságát, Joannes Bona bíboros liturgikus könyvét vette elő, és abból igazolta a keleti egyház gyakorlatát. Hasztalan, mert a barát ennek ellenére skizmatikusnak nevezte, mire ő azt válaszolta, „az a szakadár, aki szakadárságot beszél.” A másik mozzanat szintén a nyírbátori minorita szerzeteshez kapcsolódott, aki a templomban az ószláv nyelvű ekténiát hallgatva csak annyit értett a „násá cáricá” kifejezésből, hogy ott a moszkvai cárnőt emlegetik, és érte könyörögnek. Ezért a hajdúdorogi káplán kifejtette, hogy a „násá cáricá, Mária Teréziá” kifejezés Mária Terézia királynőt jelenti, akit mint uralkodót a keleti egyház szokása szerint kell a liturgiában említeni.³ Olsavszky Emmánuel püspök természetesen kiállt a hajdúdorogi káplán igaza és magatartása mellett.⁴

-
- 1 Hajdú-Bihar Megyei Levéltár (HBML) Hajdúböszörményi Fióklevéltár (Hb. Fl.) IV. A. 502/b. Bacsinszky András 1766. augusztus 4-én kelt vallomáslevele a dorogi tumultus keletkezéséről és okairól
 - 2 Görögkatolikus Püspöki Levéltár (GKPL) IV–1–a Fasc. 05. N° 32.
 - 3 Prímási Levéltár (PL) Esztergom, 18/1761. Bacsinszky András tanúvallomása, 1761. június 22. A dokumentumra Végheő Tamás hívta fel figyelmemet, melyet ezúton is megköszönök.
 - 4 PL. 18/1761. Olsavszky Emánuel 1761. július 25-én kelt levele Barkóczy Ferenchez.

A Hajdúdorogi Főesperesi Levéltárból ismert Olsavszky Emánuel püspök díszes kinevező levele, melyben Bacsinszkyt 1761. szeptember 30-án dorogi parókussá nevezte ki, és megbízta Telesmiczki János büdi parókust, szabolcsi esperest a beiktatással.⁵

Nem volt könnyű ez az időszak sem az új parókus, sem az unió számára. Éppen 1760-61-ben lépett fel Popovics Szofróniusz szerb szerzetes, a karlócai metropolita kinevezett általános helynöke (vicarius generalis), aki sokakat megpróbált visszatéríteni az uniótól a munkácsi püspökség területén és Szatmár megyében is. Különösen jó volt a kapcsolat a karlócai metropolita és a török megszállás alatti Makedóniából származó és széles körű tevékenységet folytató görög kereskedők között. A Hajdúkerület városaiban, így Dorogon is éltek görög kereskedők, akik ortodoxok voltak, és több szállal kötődtek a tokaji és más városokban élő görög kompániákhoz, közösségekhez. 1752-ben egy tokaji kőműves épített a magisztrátus megbízásából két kőboltot Dorogon, melyet Görög György és Márton nánási görög kereskedők vettek bérbe és rendeztek be.⁶ Nyilvánvaló, hogy a napi kapcsolat és az együttélés a görög ortodoxok és az egyesült görögök között kölcsönhatást és feszültségeket is eredményezhetett. 1763. április 12-én Bacsinszky parókus a Hajdúkerület Közgyűlése előtt apostázia miatt panaszkodott, és kérte, hogy büntessék meg azokat, akik üldözik a katolikus híveket.⁷ Bacsinszky András parókusként lelkiismeretesen vezette az anyakönyveket, és számon tartotta gyónásra képes híveit is. 1764 decemberében többeket beidézt a dorogi parókiára, hogy adjanak számot arról, hol és ki előtt végezték az elmúlt esztendőben az ő tudta nélkül a húsvéti gyónásukat. Különösen kényes kérdés volt ez abban az esetben, ha a férj görögkeleti, a feleség pedig görögkatolikus volt.⁸ Az ügynek az lett a következménye, hogy vármegyei vizsgálatot folytattak le 1765 januárjában a kérdéses személyek származásával, vallásával és házasságával kapcsolatban. A legvitatottabb eset a Dorogon élő Konstantin Tamás házassági ügye volt egy helyi szenátor, Petkó Mihály Sára nevű görögkatolikus leányával. Bacsinszky kijelentette, hogy csak akkor esketi meg őket, ha Konstantin írásba adja, hogy más papot nem ismer el lekipásztorul, és más templomban nem fognak járni, csak a dorogiba. A vőlegény nem akarta a reverzálist aláírni, s csak kemény vita után lehetett lecsillapítani.⁹ Kiderült az is, hogy

5 Görögkatolikus Püspöki Levéltár (GKPL) IV-1-a Fasc. 01. N° 19.

6 KOMORÓCZY György (szerk.) *Hajdúdorog története*, Hajdúdorog, 1971, 241.

7 Uo., 246.

8 Magyar Országos Levéltár (MOL) C.40. (Helytartótanács Levéltár) Lad. F. Fasc.8. 443. Konstantin Tamás hol, kihez és mi okból zárandokolt el a parókus tudta nélkül? 444. Diale Márton és Egressi Anna nánási lakosok 1763 és 1764 húsvétjában kinél gyóntak? 445. Papp Mihály és neje 1763 és 1764 húsvétjában kinél gyóntak?

9 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 433. Tarcalon 1765. január 9-én felvett Zemplén vármegyei jegyzőkönyv

Konstantin Tamás Makedóniából származott, gyerekkorától görögkeleti vallású volt, és ezt tartotta, görög kereskedőkkel jött Tokajba, és innen került Dorogra.¹⁰ Megállapítást nyert tanúvallomások alapján, hogy Görög Gáspár és Görög György dorogi görög kereskedők szintén makedóniai származású görögkeletiek, akik feleségükkel saját vallásukat gyakorolják.¹¹ A nánási Papp Mihály szintén görög származású, felesége budai szerb ortodox, Tokajba járnak szentségeket felvenni.¹² A nánási Demeter Márton és felesége, Anna szintén,¹³ csakúgy, mint a nyíregyházi Szűcs István.¹⁴

1765. február 8-án Görög Gáspár és György panaszt tett a hajdúkapitánynál, mert a város megbüntette őket személyenként 12 forintra, kitiltották őket a bérelt boltjukból, árujukat lefoglalták, és a büntetés összegét a zsidó kereskedőnél pénzben elárverezték. Az eljárás okát szeretnék megtudni, mert ők a városnak nem ártottak, csak a görögkatolikus főesperessel van vitájuk, de ez lelki dolog, nem világi fórumra való, ezért a város ebbe nem avatkozhat bele. A hajdúkapitány a kerület bíróságára utalta az ügyet, de a felperesek nem elégedtek meg az eredménnyel, ezért a királynőhöz fordultak panaszuk orvoslásáért.¹⁵

Valószínű, hogy Görög György személyesen utazhatott fel Bécsbe, mert onnan hazaérkezvén, elindította a szakadár mozgalmat. Állítólag azt mondta, hogy „orrát-fülét vágják le, ha valamennyi unitus pápista nem lesz, mert őfelségének az a teljes akaratja, hogy többé unitusok ne legyenek.” Az a hír is elterjedt, hogy ha az uniótól elpártolnak és a karlócai metropolita joghatósága alá helyezik magukat, akkor „nemhogy pénzt, de egy tojást se kell senkinek adni, mert Lipót császár rácoknak adott privilégiuma értelmében szabadságban fognak élni.”¹⁶

A hír, hogy „felső helyről, a hit dolgában” érkezett levél, lázba hozta az embereket, s több alkalommal is beszédtema lett. Szent Jakab havának 14. napján délután a templom kerítésének keleti kapujánál is összeverődött egy csoport, és arról beszélgettek, hogy el kellene menni a városházához, és meg kellene magyaráztatni azt a bizonyos levelet. Hozzájuk csatlakozott Görög Demeter bíró is, aki miután meghallotta, hogy mi a téma, próbál-

10 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 432. Újfehértón 1765. január 14-én felvett Szabolcs vármegyei jegyzőkönyv

11 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 435-436. Újfehértón 1765. január 12-én felvett Szabolcs vármegyei jegyzőkönyv

12 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 437. Újfehértón 1765. január 12-én felvett Szabolcs vármegyei jegyzőkönyv

13 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 438-439. Újfehértón 1765. január 12-én felvett Szabolcs vármegyei jegyzőkönyv

14 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 441. Újfehértón 1765. január 12-én felvett Szabolcs vármegyei jegyzőkönyv

15 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 400-402.

16 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 29-30.

ta lebeszélni őket, hogy ezzel ne foglalkozzanak. Ártánházi János vitte a szót, aki azt állította, hogy soha senki nem volt a nemzetségéből abban a hitben, amiben mostanában a dorogiak vannak, és ő sem, és nem is lesz. Sőt ezt mondta: „Isten engem úgy segéljen, hogy sohasem leszek pápista, hacsak nem fizetnek, legyenek azok, akiknek vastagon fizetnek.” Párnási János hozzáfűzte, hogy ő se, és nem is lesz, valamint hogy talál ő olyan papot, aki nem unitus. Görög Demeter azzal békítette őket, hogy minden esztendőben áldoznak, tehát tudniuk kell, milyen vallásúak. Ennek ellenére Ártánházi másutt is és másoknak is azt terjesztette, hogy a dorogiak „pá-pisták”.¹⁷

Sokkal nagyobb zavargásra került sor 1765. július 21-én. Ekkor délután sok ember gyűlt össze a templom kerítésénél (később csak tanúként 33 embert hallgattak ki), a szóvivő „korifeusok” Sztojko István, Dugó Kovács János és Karmazsin Nagy Mihály voltak, a jegyzőjük pedig a már említett Ártánházi János. A vallomások alapján a következő kép rajzolódik ki: a három kezdeményező parancsára Bukóczki László szervezte meg az összejövetelt azzal a hírrrel, hogy eljött a metropolita embere (ezen a görögök ügyvédjét, bizonyos Parótzki uramat értették), és magával hozta a privilégiumot, amit másnap reggel 8 órakor fog elmagyarázni. Akik nem akarnak unitusok maradni, azokat össze kell írni, és abban a szabadságban fognak élni, mint a régi rácok. Akik az uniótól elállnak, azok teljes adómentességet kapnak, és nemhogy porciót, de semmiféle pénzt, még egy tojást sem kell az uralkodónak fizetni. Ezek után a jelenlévőktől Ártánházi János megkérdezte: „pápista orosz lesz-e vagy görög orosz?” Akik nem akartak görögkatolikusok maradni, azokat összeírta. Az aláíróktól anyagi tehetségük szerint ún. collecta-pénzt (gyűjtést) szedtek, a vagyonosoktól egy marhát, a szegényebektől egy-egy garast, petákat vagy máriást. A prókátornak 60 rhénes forintot, egy hízott ártányt és négy köből búzát ígértek. Az egyik tanú szerint a pártütők legalább háromszázan voltak. Később házaknál is tartottak gyűléseket és ezeken is gyűjtöttek. Egy tanú maga is szedett nekik pénzt a kalapjába, de amikor látta, hogy Karmazsin Nagy Mihály ezt számolatlanul vágta zsebre, szakított velük. Az összegyűjtött pénz még mindig kevésnek bizonyult, ezért Görög Demetertől vettek fel egyesek szerint száz, mások szerint másfél száz forintot. Sztojko István, Karmazsin Nagy Mihály és Dugó Kovács János az utóbbi szekérével és a prókátorral indultak fel Bécsbe, tervük szerint Pestig az említett szekéren, onnan más alkalmatossággal kívánták folytatni útjukat. Az itthon maradók vállalták, hogy elutazó társaik földjét, gabonáját és más terményeit dol-

17 GKPL. IV–1–a Fasc. 2. N° 29. A beszélgetésben részt vettek a megnevezetteken kívül: Bulátkó János, Molnár Gergely, Sipos János, Lugosi Mihály, Szabó János, Gattos János.

gozni, ill. gondozni fogják. A pártütők összességében mintegy háromszáz forintot vihettek el magukkal Bécsbe.¹⁸

Az eseményről Bacsinszky András azonnal jelentést írt Eszterházy Károly egri püspöknek, a tényállás ismertetésén túl kiemelte, hogy a kereskedők rutén feleségeiket nem engedték hozzá gyónni, a latin rítusra áttérés vádját hangoztatták, rác pópát akartak. Nagyon fontosnak érezte ebben a helyzetben az unió megerősítését, ezt kérte minden fórumon.¹⁹ Eszterházy Károly egri püspök mind a királyné, mind pedig a Helytartótanács felé továbbította a kérést 1765. július 27-én. Hangoztatta, hogy Bacsinszky kiváló életű, jámbor erkölcsű, az unióért buzgón tevékenykedő parókus.²⁰

1765. augusztus 21-én Pozsonyban a Királyi Helytartótanács Klimó György pécsi püspök elnökletével tekintette át először a dorogi ügyet. Bacsinszky levele, Eszterházy jelentése alapján tárgyalták meg a tennivalókat. A 15 oldalas jegyzőkönyv tanúsága szerint az uralkodónak javasolták, hogy egyértelműen nyilvánítsa ki az uniót támogató szándékát, és erről biztosítsa az érdekelteket.²¹

A Hajdúkerület kapitánya augusztus 29-én arról tájékoztatta a Helytartótanácsot, hogy Ártánházi János és Párnási Mihály lázongóként börtönben vannak, Sztojko, Dugó Kovács és Karmazsin azonban már Pozsony vagy Bécs felé vették az útjukat.²² A Helytartótanács szeptember 10-i ülésén reagálva helyben hagyta a két elítélt büntetését, és azt javasolta, hogy a három követet is szigorú őrizet alatt szállítsák vissza Dorogra, és ott ítélkezzenek fölöttük. Erről tájékoztatták Pozsony városát is, hogy felbukkanásukkor intézkedjenek.²³ Mária Terézia királynő szeptember 16-án Olsavszky Emánuel püspökhöz intézett levelében pedig megparancsolta, hogy ha kell, személyesen is közölje a dorogiakkal, hogy ő támogatja az uniót, annak javát akarja, a karlócai metropolitának pedig megtiltja, hogy Dorogra papot merészellen küldeni.²⁴ A királynő békét, nyugalmat akar a népnek, azt kívánja, hogy a kinevezett dorogi parókus alá tartozzanak, hangsúlyozta,

18 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 29-40. 1765. szeptember 3-án Dorogon Meletzky János nótárius által felvett jegyzőkönyv, melyet a nádor és a Királyi Helytartótanács 1765. augusztus 21-én tartott ülésén rendelt el. A kihallgatott 33 tanú vallomásából az alábbiakét jegyezték le: Korondán Péter, Szegedi József, Sipos János, Fekete Ferenc, Rákó János, Gyapjas János, Rác János, ifj. Tóth György, Lugasi Mihály, Szakáll János, Guriz Miklós, Pap János (36 éves), Hajdú Lukács, Szűcs Péter, Póka Mihály, Kőszegi János, Bulátkó János, Pap János (43 éves), Orosz György, Aró Lőrinc, Monokos György.

19 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 423-424.

20 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 425-429.

21 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 365-380.

22 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 343-344.

23 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 336-338.

24 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 323-324.

hogy mindig a legjobb szívvvel viseltetett az unió iránt. Az uralkodó levele kapcsán fogalmazta meg a Magyar Királyi Helytartótanács szeptember 26-án a Hajdúkerület elöljáróinak a végrehajtási utasítást.²⁵

1765. október 30-án a Magyar Királyi Helytartótanács újra foglalkozott a dorogi és környékén élő görög kereskedők panaszával, ugyanis azok Nenadovics Pávle karlócai metropolitát (1749–1768) is felkérték, hogy járjon közben értük, a dorogi görögkatolikus esperessel szemben, aki szerintük akadályozza őket vallásuk gyakorlásában és anyagi javaik használatában (itt a februári büntetésre gondoltak). A Tanács újra az illetékesekhez fordult információkért a sérelmekkel kapcsolatban.²⁶ A válaszok postafordultával érkeztek. Elsőként Eszterházy Károly egri püspök védte meg Bacsinszky magatartását, amikor ismertette a Helytartótanáccsal a katolikus kánonjog törvényeit katolikus és akatolikus (nem katolikus) fél érvényes és megengedett házasságkötésével kapcsolatban, valamint az ilyen házasságból született gyermekek vallási hovatartozását illetően. Ebből egyértelműen kitűnik, mi volt konkrétan a vita tárgya Bacsinszky András és az ortodox, de vegyes házasságban élő kereskedőkkel kapcsolatban. Amit azok a saját vallás gyakorlásának zavarásán értettek, az a katolikus kánonjog és az unió védelmezése volt a dorogi parókus részéről, hogy tudniillik magát tekintette illetékes eskető papnak, és a születendő gyerekek vallásánál csak a görögkatolikus vallást tartotta megengedhetőnek.²⁷ A Hajdúkerület városai arról számoltak be, hogy Sztojko Istvánt, Karmazsin Nagy Mihályt, Dugó Kovács Jánost, Fejérvári Jánost, Tót Györgyöt és Virág Jánost a Dorogi Magisztrátus segítségével börtönbe vetették, ott tartják, és amíg szükséges, ott is fogják tartani. A csend és nyugalom érdekében körlevél útján is meg kell akadályozni ortodox papok működését, és teljes felhatalmazást kérnek bármilyen újabb tumultus vagy nem kívánatos gyülekezés megghiúsítására.²⁸ Görög György és Gáspár decemberben újabb kérelemmel fordult az uralkodóhoz, mondván, hogy semmi előrelépés nem történt ügyükben, hiába vették ki évi 100 forintért 6 évre bérletbe a boltjukat, mivel a parókus a magisztrátus egyetértésével az unióra akarta őket kényszeríteni, és ők ellenálltak, ezért érte őket hátrányos megkülönböztetés és anyagi kár (már kb. 1000 Ft).²⁹ Perújrafelvételt kértek, és sikerrel jártak, mert II. József új vizsgálatot szándékozott indítani.³⁰

1766. március 4-én a Magyar Királyi Helytartótanács újra részletesen tárgyalta a szakadár mozgalom, valamint a dorogi görög kereskedők pa-

25 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 311–317.

26 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 357–361.

27 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 302–304. 1765. november 3.

28 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 305–308. 1765. november 4.

29 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 383–386. 1765. december 23.

30 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 387–388. 1765. december 23.

naszának ügyét.³¹ Dőry Ferenc Zemplén megyei főispán folytatta a vizsgálatot. A beérkezett jelentések alapján 1766. december 16-án a Helytartótanács megvitatta a fejleményeket, és előterjesztést készített az uralkodó részére.³²

Mária Terézia 1767. március 2-án Bécsben kiadott dekrétumában hirdetett ítéletet a dorogi tumultus ügyében. Először is megállapította, hogy az egyesült nép nem rendelkezett a szükséges hittani ismeretekkel, és ezért hagyta el az uniót, emiatt a munkácsi püspöknek megparancsolja, hogy a parókusoknak rendelje el, alaposabb hitbeli képzést tartsanak a híveknek. Azon nem egyesült papoknak, akik néhány dorogi görög unitus feleségének gyónását Tokajban elfogadták, megtiltotta, hogy saját joghatóságukon kívül pasztoráljanak. Bacsinszky András a maga részéről saját lelkipásztori feladatát végezte, ezért a királynő vétek hiányában felmentette a vádak alól. Potoczky László ügyvédet, aki bátorította a zavargókat, felfüggesztette és eltiltotta prókatori működésétől. A lázadás vezetői Görög Gáspár és György, Sztojgó István, Karmazsin Nagy Mihály, Dugó Kovács János, Pap Mihály és a nánási görög Demeter Mihály hat hónap börtönre, Párnási János és Monokos János négy hónap börtönre, Demeter Márton korábbi dorogi bíró két hét börtönre kenyéren és vízen ítéltetett. A szökésben lévőkre elfogatóparancsot adtak ki.³³

1767. május 5-én a Helytartótanács a királynő rendeletéhez kapcsolódóan új mezővárosi statútum kidolgozását javasolta Dorognak, mely sem skizmatikusoknak, sem akatolikusoknak (nem katolikusoknak) nem tenné lehetővé, hogy állandó lakosok lehessenek.³⁴ Ezt II. József június 19-én Bécsben megerősítette.³⁵

1767. július 16-án Olsavszky Emánuel biztosította a Helytartótanácsot, hogy Bacsinszky András dorogi parókus és szabolcsi főesperes mindent megtesz az unió előmozdítása érdekében, a hitigazságokra és a dogmákra a népet kellően és szívesen tanítja.³⁶

A Helytartótanács ezt október 3-i ülésén tudomásul vette.³⁷

1768-ban újabb momentummal bővült a dorogi ügyek dossziéja. Az esztendő tavaszán nagy felháborodást váltott ki a dorogi telketlen lakosokból, hogy a telkes lakosok az ún. közönséges (azaz közös használatú) földekből saját telkeket hasítottak ki örökös használat céljából, lehetetlenné téve azt, hogy ezeket a szegények bérbe, ill. használatba vehessék.³⁸ A tiltakozók azt

31 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 230–292.

32 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 120–173.

33 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 489–495.

34 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 543–548.

35 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 554.

36 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 558–560.

37 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 561–563.

38 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 692–696. 1768. március 28-án 14 tanút hallgattak ki ezzel

hangoztatták, hogy ők is a hajdú kiváltságok és terhek hordozói, mint a gazdák. Nekik is kell adót fizetni, katonáskodni, vagy katonát állítani, s joguk van az igazukat megvédeni.³⁹

Az elégedetlenkedők élére a már korábbról jól ismert Dugó Kovács János és Kós Mihály állt. Dugó Kovács Bécsbe utazott, hogy az uralkodó előtt harcolja ki igazukat, és azt állította, hogy a királyi vizsgálóbizottság nem tett semmit az ügyben, erre hazugságért ott bebörtönözték. Levelet írt haza, hogy a telketlenek gyűjtsenek pénzt számára, és a tokaji Sári Sass Antal prókátor segítségével tanúvallomásokat tegyenek, és azt Bécsbe juttatván, őt kiszabadítsák. A telketlenek eleget is tettek a felszólításnak, pénzt gyűjtöttek, jobbára garasokat és máriásokat, kosár lisztekét és köből búzát adtak természetben.⁴⁰

Amikor Dugó Kovács hazakerült és továbbra is próbált fellépni, június 15-én vasárnap a dorogi bíró ötvenhárom botütésre, Kóst ötvenre ítélte, úgyhogy amikor felkeltek, véres hab csurgott a szájukból. Másnap reggel nyolc tanácsnok ment Dugó Kovács János házához, hogy leromboltassák, őt pedig családjával kiutasítsák a városból. Hiába kiabálta, hogy ő nem istenkáromló, sem gyilkos, sem tolvaj, hanem ártatlan, nem hallgattak rá, s csak annyi ideje volt, hogy öt gyermekét és éppen vajúdo feleségét kihozza a házból. Kérte, hogy legalább aznap éjszakát hadd tölthessék még ott, hogy megszülhessen a felesége, ezt sem engedték meg neki. Kós Mihály házat is lerombolták, és őt is kiutasították a városból.⁴¹

Dorog városa, amikor a Hajdúkerület számára jelentést adott a történetekről és a sértettekért károkról (melyeket feleakkorának állapított meg, mint a kárvallottak), azt hangoztatta, ezek az elvetemült emberek felbecsülhetetlen károkat okoztak a városnak és az egyszerű népnek, amikor 1765-ben hitszakadásba akarták vinni a közösséget. Még a halálbüntetést is megérdemelték volna, ha az uralkodó nem könyörül meg rajtuk. A „iustus dolor”, a jogos fájdalom is készítette a város elöljáróit, hogy ezt a szigorú büntetést alkalmazzák, amit az említettek valójában csak maguknak köszönhetnek.⁴²

A Magyar Királyi Helytartótanácsnak ismét munkát adtak az egymást követő fejlemények. 1768. május 26-án, június 13-án, október 24-én, november 12-én is Pozsonyban a dorogi ügyek, panaszok vannak napirenden, újra és újra kivizsgálásokat, tanúvallomásokat kérnek, s jegyzőkönyvek felvételét

kapcsolatban, akik egybehangzó vallomást tettek.

39 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 687–690. A dorogi telketlen lakosok panaszlevele báró Vécsey Józsefhez, 1768. május 4.

40 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 697–702. Dorogon 1768. április 8-án felvett vallomások

41 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 624–627. Dugó Kovács János panaszos levele báró Vécsey Józsefhez 1768. október 7-én. 632–638. Jegyzőkönyv a két kárvallott házának lerombolásáról 1768. augusztus 14-én.

42 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 639–641.

rendelik el.⁴³ Végül a királynő úgy határozott, hogy a régi szabályok és szokások őriztessenek meg.⁴⁴

Amint láttuk, Bacsinszky András hajdúdorogi lelkészi szolgálatának évei igen nehezek és rendkívüliek voltak nemcsak a pap, hanem az unió, a görögkatolikus ügye szempontjából is. Évszázados küzdelem ellenére még mindig nem sikerült elérni, hogy a munkácsi püspökség Róma által kánonilag felállított és egyenjogú legyen a többi római katolikus egyházmegyével. Hamu alatt égő parázsként fel-fellángoltak az ortodox visszatérítő mozgalmak. Ezek a missziók nemcsak tüzes lelkületű kalugyerek, hanem helyi szinten jómódú görög kereskedők és prókátorok segítségével is zajlottak. S ha az uniók megkötésekor felmerült az a vád, hogy anyagi érdekek is mozgatták, most azt láthattuk, hogy ez a fegyver fordítva is elsült, azaz a lipóti rác privilégiumokra való hivatkozással, adómentességet ígérve próbálták a szegény telketlen zsellér és képzetlen unitusokat visszacsalogatni, vagy legalább a házasság szentsége révén egy-egy lelket „megmenteni”. A konkrét dorogi ügy sok fontos tanulsággal szolgált Bacsinszky számára. Először is komoly betekintést nyerhetett az újkori Habsburg államigazgatás korszerű működésébe. Ha Dorogon harmincan zúgolódtak a kerítés tövében, arról egy hét múlva Pozsonyban helytartótanácsi szinten tárgyaltak. Ha egy obsitos zsellér szekérrel el tud menni Bécsbe az igazáért, akkor hogy ne lenne ott keresnivalója egy több nyelven beszélő, doktorált görögkatolikus esperesnek, később kanonoknak? Ráadásul a bárókkal, főispánokkal, püspökökkel való levelezés és higgadt magatartása ismertté tették a nevét. A hívek elesettsége és ingadozó magatartása megérlelték benne: az anyagi körülmények javítása, a korszerű infrastruktúra megteremtése együtt kell, hogy járjon a hívek szellemi és lelki színvonalának felemelésével, és sok-sok türelemmel.

Végezetül még azt is megkérdezhetjük: mit adott Hajdúdorog a görögkatolikuságnak? A válasz kézenfekvő: a hajdúdorogi magyar görögkatolikus püspökséget. Ha Bacsinszky parókussága alatt kérdezzük meg, mit adott Dorog a görögkatolikuságnak, akkor azt kell válaszolnunk: azzal, hogy 1765 és 1769 között folyamatosan és legalább tizenötöszer foglalkozott velük a Helytartótanács, s ennek eredményeként uralkodói parancs Mária Teréziától vagy II. Józseftől, és állandóan legmagasabb szinten napirenden tartották a görögkatolikuság egyébként kormányzati szinten megoldatlan ügyét: akkor azt mondhatjuk: a Munkácsi Egyházmegyét és egy kitűnő püspököt: Bacsinszky Andrást.

43 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 670–684, 650–660, 597–623, 577–584.

44 MOL C.40. Lad. F. Fasc. 8. 25. 1769. március 29.